

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ФЛОРИСТИЧНИХ І ФАУНІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 591.9:502.75

ББК 28.58+28.6

P32

*Рекомендовано до друку рішенням науково-технічної ради
Національного природного парку «Черемоський» (протокол № 1 від 3 квітня 2015 р.) та вченої ради
Чернівецького обласного краєзнавчого музею (протокол № 3 від 19 березня 2015 р.)*

Голова редакційної колегії: **А. В. Юзик**, заступник директора з наукової роботи
Національного природного парку «Черемоський»

Відповідальний секретар редакційної колегії: **З. Т. Паляниця**, старший науковий співробітник
Національного природного парку «Черемоський»

Члени редакційної колегії: к. б. н., доцент **В. В. Буджак** (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича); к. б. н., ст. н. с. **М. В. Величко** (Національна академія Служби безпеки України); д. б. н., професор **М. М. Марченко** (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича); к. г. н., ст. н. с. **В. П. Коржик** (Національний природний парк «Хотинський»); к. б. н. **І. В. Скільський** (Чернівецький обласний краєзнавчий музей); д. б. н., професор **Ю. М. Дмитрук** (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича); д. б. н., професор **М. М. Федоряк** (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича); д. б. н., професор **І. І. Чорней** (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича); к. б. н. **Н. А. Смірнов** (Чернівецький обласний краєзнавчий музей); к. б. н. **А. І. Токарюк** (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича)

Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень :

P32 матеріали Другої міжнар. наук.-практ. конф. (24–25 квіт. 2015 р., смт Путила, Чернівецька обл., Україна) / наук. ред. І. В. Скільський, А. В. Юзик ; М-во екології та природ. ресурсів України, Нац. природ. парк «Черемоський» та ін. – Чернівці : Друк Арт, 2015. – 544 с.

ISBN 978-617-7172-40-5

У матеріалах конференції представлені результати досліджень науковців з України, Польщі, Румунії, Республіки Білорусь і Російської Федерації. Вони відображають теоретичні, методологічні та практичні проблеми моніторингу біологічного і ландшафтного різноманіття, становлення й розвитку заповідної справи, актуальні питання охорони природи, екологічної освіти, рекреації.

Для співробітників наукових установ, викладачів і студентів природничих спеціальностей вищих навчальних закладів, учителів біології та географії загальноосвітніх шкіл, екологів і краєзнавців.

УДК 591.9:502.75
ББК 28.58+28.6

ISBN 978-617-7172-40-5

© Колектив авторів, 2015
© ТОВ «Друк Арт», 2015

К. Б. Сухомлін, В. С. Теплюк, О. П. Зінченко,
А. М. Теплюк, М. О. Зінченко, М. В. Рева

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, УКРАЇНА
suhomlin_k@rambler.ru

СУЧАСНИЙ СТАН ЕНТОМОФАУНИ ТЕРИТОРІЇ, ЩО МОЖЕ ЗАЗНАТИ ВПЛИВУ У ПРОЦЕСІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ХОТИСЛАВСЬКОГО КАР'ЕРУ

Територія району дослідження знаходиться в межах Шацького, Любомльського, Ратнівського та Старовижівського районів Волинської області. Тут розташовані найбільш цінні водні акваторії та заболочені землі загальною площею 32850 га, які з 1995 р. увійшли до Рамсарського переліку у складі водно-болотного угіддя міжнародного значення «Шацькі озера». Фауна території, що може зазнати впливу у процесі експлуатації Хотиславського кар'єру (Республіка Білорусь) загалом уключає три фауністичні комплекси: лісовий, водно-болотний і синантропний. Кількісно домінують представники перших двох. Тваринний світ представлений типовими поліськими видами [4].

У річках і меліоративних каналах з ряду Odonata розвивається 31 вид з 14 родів [12; 17]: *Lestes* (4 види), *Sympsecta* (2), *Erythromma* (1), *Ischnura* (2), *Enallagma* (1), *Coenagrion* (3), *Gomphus* (1), *Aeshna* (3), *Cordulia* (1), *Somatochlora* (1), *Orthetrum* (1), *Libellula* (2), *Sympetrum* (6) і *Leucorrhinia* (3).

Водяні клопи представлені 22 видами [3]. До Nepomorpha належать 14 видів (Nepidae – 2, Corixidae – 9, Naucoridae – 1, Notonectidae – 1 і Pleidae – 1), до Gerromorpha – 8 (Hebridae – 2, Hydrometridae – 1 і Gerridae – 5). Усі виявлені види відносяться до широко розповсюджених бореальних.

У проточних водоймах відзначено 86 видів [1; 7] водяних твердокрилих (Coleoptera) із підряду Aderphaga з 4 родин: Haliplidae (5 видів), Noteridae (2), Dytiscidae (75) і Gyrinidae (4). Водяні Aderphaga відіграють важливу роль в екосистемах як регулятори чисельності інших гідробионтів (у тому числі кровосисних двокрилих), кормові організми для риб і птахів та проміжна ланка в потоці речовин і енергії з однієї водойми в іншу, а також у наземні екосистеми.

Попелиць Волинської області вивчали В. О. Мамонтова [9] і В. О. Чумак [18]. Загалом за результатами досліджень та даних з літературних джерел на сьогодні в регіоні відомо 131 вид попелиць, які належать до надродини Aphidoidea, родин Pemphigidae, Lachnidae, Anoecidae, Thelaxidae, Callaphididae, Chaitophoridae й Aphididae.

М. Б. Кириченко і О. М. Кравченко [20] для Шацького поозер'я наводять анований список 104 видів жуків-турунів, зібраних переважно в околицях с. Піща Шацького району Волинської області. Для Верхньоприп'ятського району фізико-географічної області Волинського (Західного) Полісся вказано 59 видів жуків-турунів [15]. Загалом для території дослідження відомий 131 вид з підродин Cicindelinae, Omophroninae, Nebriinae, Carabinae, Elaphrinae, Loricarinae, Scaritinae, Broscinae, Trechinae, Harpalinae, Patrobinae, Pterostichinae, Platyninae і Harpalinae.

Родина Staphylinidae представлена в наш час достовірно зареєстрованими 149 видами з 54 родів [13]. Це доволі активні хижаки, постійні й надійні регулятори чисельності шкодочинних видів у природних біогеоценозах регіону. Серед них є спеціалізовані хижаки короїдів (*Nudobius lentus* (Gravenhorst)). Виявлено 5 видів роду *Aleochara* – ентомофагів-ектопаразитів пупаріїв мух – шкідників культурних рослин. У Шацькому поозер'ї зареєстрований один із найбільших і найяскравіших жуків-стафілінід – стафілін волохатий (*Emus hirtus* (L.)), занесений до другого та третього видань Червоної книги України.

Дослідженням різних груп твердокрилих регіону займається О. М. Кравченко [7]. З надродини Кантароїдні (Cantharoidea) відзначені представники родини Lycidae – 2 види із 2 родів і 2 підродин та родини Cantharidae – 21 вид із 6 родів і 3 підродин. Жуки та личинки – хижаки, живляться дрібними комахами та їх личинками, а також соком або нектаром рослин. Личинки живуть у підстильці або верхніх шарах ґрунту, черепашках молюсків, під корою, у гнилій деревині, де живляться яйцями та личинками дрібних комах.

Надродина Клероїдні (Cleroidea) представлена 23 видами [10] з родин Trogosstidae (1 вид), Peltidae (1), Cleridae (4), Dasytidae (6) і Malachiidae (11). Дорослі жуки – хижаки або живляться пилком квітів, личинки ведуть хижий спосіб життя.

Фауна жуків-вусачів (Cerambycidae) регіону налічує 58 видів із 5 підродин, 22 триб та 41 роду [8]. Життя вусачів, як імаго, так і личинок, тісно пов'язане з рослинами. Більшість видів живляться частинами квітів, листям, хвоєю, пагонами, корінням. Для них властива як вузька кормова спеціалізація до одного виду рослин, так і широкий спектр харчових рослин.

Жуки надродини Curculionioidea є переважно наземними комахами-фітофагами і нараховують у регіоні майже 179 видів з 7 родин [11]: Nemonychidae (1 вид), Anthribidae (3), Rhynchitidae (7), Attelabidae (3), Apionidae (13), Nanophyidae (1), Dryophthoridae (2), Erihynidae (7) і Curculionidae (142 види). Невелика частина їх пов'язана з водними рослинами й адаптована до життя у воді або на її поверхні.

Біотопи Волинського Полісся створюють сприятливі умови для існування багатьох видів лускокрилих; їх дослідження проводили П. М. Шешурак й І. Г. Плющ [19], О. П. Зінченко і К. Б. Сухомлін [5]. Ряд Lepidoptera представлений на території дослідження 69 видами з 14 родин: 50 видів денних і 19 видів нічних метеликів. Серед денних лускокрилих домінують представники родин Синявцеві (Lycaenidae), Німфалідові (Nymphalidae) та Сатирові (Satyridae). Відмічено 6 видів лускокрилих, занесених до Червоної книги України: *Acherontia atropos* (L.), *Proserpinus proserpinus* (Pall.), *Papilio machaon* (L.), *Apatura iris* (L.), *Limenitis populi* (L.), *Callimorpha dominula* (L.).

З ряду Перетинчатокрылі (Hymenoptera) досліджено лише представників родин Бджолині (Apidae) та Мурашкові (Formicidae). Із бджолиних (рід Джмелі (*Bombus*)) І. Б. Коновалова [6] зареєструвала 25 видів. Мірмікофауна налічує 58 видів [14]. Різноманітний характер живлення мурашок дозволяє продуктивно використовувати низку видів для захисту лісу від шкідників. На Волині це руді лісові мурашки *Formica rufa* L. і *F. polyctena* Först. Мурашки відіграють велику роль у ґрунтоутворенні, особливо в умовах, з низькою чисельністю дощових черв'яків,

зокрема на бідних піщаних ґрунтах, а також у процесах деструкції деревних решток у лісах. Отже, фауна перетинчастокрилих у регіоні представлена 83 видами.

У річках і меліоративних каналах розвиваються 19 видів мошок Simuliidae з ряду Двокрилі (Diptera) [16]. Кровосисні мошки – складова частина гнусу, ектопаразити людини, сільськогосподарських тварин, переносники збудників небезпечних паразитарних та інфекційних хвороб. Масовий напад цих комах викликає захворювання – симудіодотоксикоз.

На Поліссі зареєстровано 30 видів гедзів (Tabanidae) [2]. Це активні кровососи людини, сільськогосподарських тварин, переносники збудників небезпечних захворювань.

Різноманіття мух Волинського Полісся становлять 21 вид Calliphoridae та 22 види Sarcophagidae [17]. Дорослі мухи живляться цукристими речовинами – нектаром квітів, солодкими виділеннями попелиць, соками гниючих фруктів тощо. Імаго видів, личинки яких розвиваються у трупах чи фекаліях, окрім цукристих речовин, ссуть рідини із трупів, фекалій та інших гниючих субстратів тваринного походження.

Таким чином, сучасний стан ентомофауни території можливого впливу Хотиславського кар'єру налічує 1069 видів, серед яких 7 занесені до Червоної книги України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляшевский Н. Н. Хищные водные жуки Правобережного Полесья и лесостепи Украины // Матер. IX съезда Всесоюз. энтомол. об-ва. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 51–52.
2. Бошко Г. В. Гедзі Diptera, Tabanidae. – К.: Наук. думка, 1973. – 208 с. (Фауна України. – Т. 13, вип. 4).
3. Грандова М. А. К изучению фауны водных полужесткокрылых насекомых (Heteroptera: Nepomorpha, Gerromorpha) НПЗ «Шацкие озера» // Биоразнообразие и устойчивое развитие. Тезисы Междунар. научн.-практ. конф. (Симферополь, 19–22 мая 2010 г.). – Симферополь, 2010. – С. 33–37.
4. Зінченко О. П. Стан вивчення тваринного світу Шацького національного природного парку // Шацький національний природний парк: регіональні аспекти, шляхи та напрямки розвитку. Матер. I Міжнар. наук.-практ. конф. (вересень 2007 р.). – 2007. – С. 187–192. (Наук. вісн. Волинськ. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – № 11, ч. I).
5. Зінченко О. П., Сухомлін К. Б. До вивчення лускокрилих Шацького національного природного парку // Наук. вісн. Волинськ. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Біол. науки. – 2010. – № 18, ч. 1. – С. 55–58.
6. Коновалова И. Б. Фауна шмелей (Hymenoptera, Apidae, *Bombus*) Западного региона Украины: изменения в ее структуре и в распространении отдельных видов // Исследования по перепончатокрылым насекомым. – М.: Товарищество научн. изд. КМК, 2007. – 136–144.
7. Кравченко О. М. Фауна твердокрилих (Insecta: Coleoptera) на території Шацького національного природного парку та прилеглих територій // Наук. вісн. Волинськ. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Біол. науки. – 2009. – № 2. – С. 126–130.
8. Кравченко О. М., Кравченко С. О. Кольоцероїдні комахи Шацького національного природного парку та прилеглих територій. Жуки-вусачі (Coleoptera, Cerambycidae) // Наук. вісн. Волинськ. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Біол. науки. – 2009. – № 2. – С. 135–143.
9. Мамонтова В. О. Попелиці-ляхніди. – К.: Наук. думка, 1972. – 228 с. (Фауна України. – Т. 20, вип. 7).
10. Надворный В. Г., Кравченко А. М. Эколого-фаунистический обзор жуков-малашек (Coleoptera, Malachiidae) Шацкого национального природного парка // Міжнар. наук.-практ. конф. «Природні ресурси, екологія та охорона здоров'я Полісся». – Луцьк: Наддніс'я, 2000. – Вип. III. – С. 119–124.
11. Назаренко В. Ю., Кравченко О. М. Жуки надродини Curculionoidea Шацького національного природного парку (ШНПП) // Природні ресурси, екологія та охорона здоров'я Полісся. – Луцьк, 2002. – С. 35–40. (36. наук. пр. ЛБІ МНТУ. – Вип. VI).
12. Павлюк Р. С. Фауна бабок (Insecta, Odonata) північно-західної частини Волинського Полісся // Вісн. Львівськ. держ. ун-ту. Серія біол. – 1974. – Вип. 7. – С. 79–84.
13. Петренко А. А. Видовий склад жуків-стафілінід (Coleoptera, Staphylinidae) Шацького національного природного парку // Наук. вісн. Волинськ. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Біол. науки. – 2009. – № 2. – С. 154–158.
14. Радченко О. Г. Фауна, зоогеографічні особливості та необхідність охорони мурашок Шацького національного природного парку // Наук. вісн. Волинськ. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Біол. науки. – 2009. – № 2. – С. 149–153.
15. Різун В. Б., Чумак В. О. До вивчення жуків-турунів (Coleoptera, Carabidae) Волинського Полісся // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. – Луцьк, 2010. – № 7. – С. 149–153.
16. Сухомлін К. Б., Зінченко О. П. Мошки (Diptera, Simuliidae) Волинського Полісся. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 308 с.
17. Хрокало Л. А., Вервес Ю. Г. Бабки (Odonata) та деякі двокрилі комахи (Diptera: Sarcophagidae; Calliphoridae) регіону Шацьких озер // Наук. вісн. Волинськ. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Біол. науки. – 2009. – № 2. – С. 114–118.
18. Чумак В. О. Попелиці (Homoptera, Aphidoidea) національного парку «Прип'ять-Стохід» та прилеглих територій // Озера та штучні водойми України: сучасний стан й антропогенні зміни. Матер. I Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 22–24 травня 2008 р.). – Луцьк: Вежа, 2008. – С. 330–335.

19. **Шешурак П. М., Плющ І. Г.** До вивчення денних метеликів (Lepidoptera: Rhopalocera) Шацького національного парку України // Наук. зап. Ніжинськ. пед. ін-ту. – 1997. – Вип. 17, № 1. – С. 121–124.
20. **Kirichenko M. V., Kravchenko O. M.** An annotated list of the tiger-beetles and ground beetles (Coleoptera: Cicindelidae, Carabidae) of Shatski National Nature Park and adjacent territories // The Kharkiv Entomological Society Gazette. – 2006 (2007). – Vol. 14, № 1–2. – P. 9–18.

